

ŽENA DVOMLJIVEGA SLOVESA PROCES PROTI GASPARINI COLLARICH (1768-1773)

Mauro VIGATO

asistent, Oddelek za zgodovino Univerze v Benetkah, IT-30124 Venezia, San Marco 2546

IZVLEČEK

Med 1768 in 1773 je neka Gasparina Collarich iz Labina postala osrednja oseba sodnega primera, ki se je začel s krajo posvečene hostije. Proces, za katerega je Svet desetih pooblastil koprskega podestata in kapitana, se je na prvi stopnji končal z obsodbo na dosmrtni izgon. Ženska je v prvem trenutku sicer zbežala, vendar so jo ujeli in jo odvedli v Benetke, da bi jo usmrtili. Tam pa je Svet desetih sodni proces obnovil in popravil očitno sodno napako. Bolj kot gotovost, da je kriva, je namreč prvostopenjski sodbi botroval njen sloves tatice in zvodnice.

24. junija 1768 je labinski kanonik don Zuanne Manzoni pri tamkajšnjem podestatu prijavil krajo posvečene hostije, do katere je prišlo nekaj dni pred tem v cerkvi Blažene Device Tolažnice.¹

Dejstva: Kanonik je zjutraj, 22. junija, pustil majhno torbo, v kateri je bila srebrna kustodija s posvečeno hostijo, na glavnem cerkvenem oltarju za kurata, ki naj bi kmalu zatem tam opravil sveto mašo. Ko je kurat prišel, da bi opravil obred, je bila cerkev odprta, sveče na oltarju pogašene, o torbi s posvečeno hostijo pa ne duha ne sluha. O dogodku je takoj obvestil Manzoni; skupaj sta vse ponovno natančno pregledala, vendar brez uspeha.

Že nekaj ur po dogodku je bila kraje osumljena Gasparina iz Labina, poročena z Domenicom Collarichem, po domače Coppejem, sestra cerkvenega paznika. "Obtožba" je slonela na pričevanju dveh moških, ki sta zatrjevala, da sta se prav tega jutra, torej tik pred krajo, pogovarjala z njo na cerkvenih stopnicah. Njuno pozornost je pritegnila sama Gasparina, ko je opozorila na nekaj prižganih sveč znotraj dotlej še zaprtega hrama. Moška sta ji na hitro svetovala, naj o tem obvesti

¹ Državni arhiv Benetke (v nadaljevanju ASV), Svet desetih, kazenski procesi, šk. 9 (Koper), proces št. 8 (v nadaljevanju Proces).

paznika, in nadaljevala svojo pot. To pa je bilo dovolj, da so Gasparino osumili svetoskrunske tatvine.

Dan kasneje so torbo našli. Neki domači redovnik, don Giacomo Coppe, je Manzoniya obvestil, da mu je med spovedjo nekdo priznal, da je bila torba z njeno vsebino vrnjena v cerkev. Zaradi spovedne molčečnosti duhoven seveda ni smel razkriti identitete zaupnika, vendar je bila njegova informacija prava: ko sta se skupaj podala na kraj dogodka, sta tam našla torbo z vsem, kar je pred tem vsebovala.²

Kljub vsemu je Manzoni dogodek prijavil civilnim oblastem. Labinski podestat je tako začel postopek z zaslišanjem moških, ki sta nekaj dni pred tem govorila z Gasparino. Potem ko je zbral njuni pričevanji, je o celotni zadevi obvestil Svet desetih, ki je konec avgusta koprškega podestata in kapitana pooblastil, da pripravi ustrezní proces s "postopkom".³ Medtem pa je za Gasparino izginila vsaka sled.

Konec decembra je v Labin pripotoval podestatos tajnik in v desetih dneh zbral zaprisežena pričevanja številnih domačinov.⁴ Vendar nobeno od njih ni vsebovalo trdnih in natančnih dokazov. Nihče namreč ni videl Gasparine vstopiti v tisto cerkev, še manj pa si prilastiti omenjeno torbo. Namesto tega pa se je iz pričevanj izoblikovala nič kaj vzpodbudna podoba osumljenke, kar je zagotovo vplivalo na oceno celotnega dogodka in na sodbo, ki je sledila. Nekaj tega je odkril že labinski podestat med zaslišanjem dveh moških, ki sta Gasparino srečala na dan tatvine: "Marsikdo ve o njej povedati grde stvari," je izjavil Marin Nacinovich, njegov tova-

2 Torbe sicer nista našla na glavnem oltarju, kjer jo je bil Manzoni pustil, temveč na desnem stranskem oltarju. Pred tem so pregledali vso cerkev, pri čemer sta pomagala tudi paznik Michiele Dimitric, po domače Cussarich, in njegov sin (ASV, Proces, dok. 17 in 17 r., pričevanje Don Zuanna Manzoniya).

3 Labinski podestat je oba moška, Marina Nacinovicha, po domače Benala, in njegovega tovariša Domenica Ghergoricha zaslišal 25. in 29. junija. 30. junija je podestat postopek ustavil in o tem obvestil Svet desetih s pripombo, da Gasparine niso mogli aretirati, ker so bile prav tedaj v lokalni ječi zaprte osebe moškega spola. 31. avgusta je koprski podestat prejel pismo Sveta desetih, s katerim so ga pooblastili, da pripravi proces. S pismom 19. septembra je nato koprski podestat svojega labinskega kolega obvestil o pooblastilu in zahteval, naj mu pošlje vse akte začetega postopka. O sodnih postopkih glej POVOLO C., "Aspetti e problemi dell'amministrazione della giustizia nella Repubblica di Venezia (secoli XV-XVIII)" v "Stato società e giustizia nella Repubblica veneta (sec. XV-XVIII)", uredil G. Cozzi, 1. knjiga, Roma, 1980, str. 153-258. Posebej za Istro glej prispevke z mednarodnega simpozija "Istra in Beneška republika: institucije, pravo, uprava", Koper od 10. do 12. junija 1993, zbrane v "Acta Histriae III", Koper, 1994, posebej študije: VIOGGIANO A.: "O beneški upravi v Istri v 15. stoletju" (str. 5-20); POVOLO C.: "Partikularizem ustanov in pravni pluralizem v Beneški republiki: Furlanija in Istra v 17. in 18. stoletju" (str. 21-36); MARINO R.: "Ustanovitve koprškega Magistrata leta 1584. Prispevek k proučevanju odnosov med Istro in Beneško republiko v 16. in 17. stoletju (117-122).

4 Tajnik, ki je pripotoval v Labin 28. decembra 1768, se je tam zadržal do 8. januarja. Tri dni pred tem je labinski podestat pisal koprskemu kolegu, da je Gasparina zbežala in se tako izognila aretaciji (ASV, Proces, dok. 106).

riš pa je to potrdil, češ da je "od mnogih v vasi slišal, da je imela dolge prste, da je bila torej na slabem glasu".⁵ Pričevanjem, ki jih je zbral tajnik koprškega podeštata, so se pridružili številni novi elementi. Gasparino so od nekdanj sumili občasnih kraj na poljih, nekateri pa so bili mnenja, da je zakrivila tudi druge tatvine na območju Labina in v bližnjih krajih: nekemu beneškemu mornarju, ki je potoval skozi te kraje, naj bi, denimo, ukradla tovor voska, neki domačinki bakreno pečico, nekemu duhovniku iz Barbana srebrnino.⁶ Poleg tega so jo sumili, da je iz cerkve Blažene Device Tolažnice odnesla tudi nekaj prtov, Kristusov robec, otroško oblekico in izpraznila predale z miloščino.⁷ Sicer pa je Gasparina slovela predvsem kot zvodnica. V njeni hiši, tako so trdile različne priče, je marsikatero "ubogo dekle" iz tistih krajev zgubilo nedolžnost, nekatere pa so se k njej ponovno vračale, da bi odpravile nezaželeni plod ali da bi pri njej rodile. Gasparina namreč ni poskrbela le za abortuse, temveč tudi za zapuščene otročičke, ki jih je osebno nosila v najdenišnico Svetvinčenata, vsaj tako je zatrjevala. Njeno početje so namreč spremljala veliko hujša sumničenja. Njena sosedja je povedala, da je ob neki priložnosti nekega otročička zapustila kar sredi ceste proti Barbanu in da so mu psi celo odgriznili roko.⁸ Druge priče pa so trdile, da je bila Gasparina zvodnica celo svoji lastni hčerki Menegi in neki svoji nečakinji.⁹ Kar pa zadeva samo krajo hostije, nikomur ni bilo jasno, zakaj naj bi to storila, po mnenju mnogih pa naj bi si s tem prislužila grmado.¹⁰ Najverjetneje pa sta jo zamikali srebrna kustodija in torba, v kateri je bila shranjena. Samo kanonik Manzoni je šel še dlje in zasejal zrno veliko nevarnejšega suma: "Ne vem," je namignil v odgovoru na neko tajnikovo

- 5 ASV, Proces, dok. 8 r. in 9, pričevanje Marina Nacinovicha, po domače Benala, in Domenica Ghergovicha, pokojnega Mattia.
- 6 ASV, Proces, dok. 37, pričevanje kanonika Valentina Furlana. "Ko so ga vprašali, če ve, katere tatvine je zakrivila omenjena Gasparina, je odgovoril: 'Marsikoga sem slišal govoriti, da je ukradla tistih pet kosov srebrnine v Barbanu... in pečico ali nek drug bakren predmet donni Menegi, poročeni s cenjenim Gregorijem Favrom'." Srebrnina naj bi bila ukradena nekemu duhovniku, Michielu Bradolichu, kasneje pa preprodana na območju vodnjanskega ozenija (ibid., dok. 43, pričevanje častitega Melchiorra Negrija, župnika v cerkvi Blažene Device Tolažnice).
- 7 ASV, Proces, dok. 20 r., pričevanje Iseppa Signorellija, pokojnega Domenica, skrbnika cerkve Blažene Device Tolažnice.
- 8 ASV, Proces, dok. 99 r., pričevanje Zanelle, poročene z Bortolinom de Zorzijem, po domače Renaldijem.
- 9 Lep primer je pričevanje Menege Marzieri, poročene z Gregorijem Perenichem (ASV, Proces, dok. 46 in 46 r.) "Ko so jo vprašali, komu je omenjena Gasparina služila kot zvodnica, je odgovorila: Vsem ubogim dekletom v vasi in celo svoji hčeri Menegi in nečakinji, prav tako Menegi, hčerki Michiela Cussavicha, njenega brata, kot mi je povedal moj mož Gregorio, kateremu naj bi svojo hčer in nečakinjo ponudila za telesne užitke v zameno za dva bokala vina."
- 10 Že omenjeno pričevanje Iseppa Signorellija (ASV, Proces, dok. 20 r.), v katerem je zatrjeval: "Vsi so govorili, da je Gasparina... ukradla (posvečeno hostijo) in si zato zasluži, da bi jo sežgali."

vprašanje, "ali je Gasparina ni ukradla zato, da bi jo zlorabila za kak urok".¹¹ Ali ni bilo prav skrunjenje posvečenih hostij, je bilo razumeti iz njegovega namigovanja, eden od načinov izvajanja čarovniških obredov? In prav zaradi takih strahov je hostijo, potem ko so jo ponovno našli, sežgal, ostanke pa shranil v svetišču.

Ko je opravil svojo nalogo, je tajnik 8. januarja 1769 zapustil Labin, ne da bi razjasnil potek tatvine. Vendar se je izkazalo, da so zbrana zaprisežena pričevanja o moralni "pokvarjenosti" osumljene ženske podestatskemu sodišču povsem zadoščala. 8. novembra 1771 je namreč Gasparino doletela zelo huda kazen: obsodili so jo na trajni izgon iz vseh delov gospodstva. V primeru, da bi odredbo prekršila in bi jo pri tem zasačili, bi ji sodili v Benetkah z obglavljenjem, tistega pa, ki bi jo ulovil, bi nagradili s tisoč dukati.¹²

Razlogi za tako hudo kazen so bili jasno razvidni že iz razsodbe: "Predmet preiskave," tako je pisalo v uvodu, "za prebivalce Labina sramotnega in odurnega zvodništva, ki ga je v ogorčenje in na škodo mnogih mladeničev in neomoženih mladenk iz teh krajev izvajala v svoji lastni hiši," je bila Gasparina v resnici spoznana za odgovorno in krivo vsega, česar so jo ljudje obtožili: od abortusov, skrivnih porodov, oddaje najdenčkov, kraj svetih oblačil in opreme, pa do "strašne, brezbožne, bogoskrunske kraje," kot je pisalo v utemeljitvi obsodbe, "izvedene prisebno, namerno, predrzno, brezbožno, z odurno namero po pogubnem zaslužku, ob skrunitvi svetega templja in oltarja ter častitljivih duhovnov, v sramoto veri, v žalitev Našemu Gospodu, prisotnem v sveti hostiji, ob grožnji najstrašnejšega bogoskrunstva nad vsemi zakoni Gospoda Boga in Princa, škandala, slabega zgloda in z vsem drugim izrojenim vedenjem in škodljivimi posledicami ter osovraženimi okoliščinami, ki izhajajo iz preiskave".¹³

6. aprila 1772 je v Benetke pripotoval konjenik rovinjskega polka Giacomo Martinelli in dežurnemu kapitanu v ječah Desetih predal "žensko srednje višine, rjavih las, z ruto na glavi, opravljena v črno, z rokavi iz starega sukna, staro spodnjico, volnenimi nogavicami, odsluženimi čevlji, staro polnih 53 let".¹⁴

Gasparino so malo pred tem prijeli v Funtani, nedaleč od Poreča, kjer je preživela večji del svojega izgnanstva, in jo takoj izročili oblastem, da bi izvršili sodbo.

Štiri dni kasneje pa je bila Glavarjem Sveta desetih vložena prošnja, naj se primer ponovno prouči. Poleg navedbe, da je Gasparina izgnanstvo kršila neprostoovoljno, je pismo vsebovalo opozorilo, da je bila prizadeta žrtev obtožb, ki so očitno slonele zgolj na sumničenjih. Sicer pa kaznivo dejanje, katerega so jo dolžili - bogoskrunska tatvina - ni ustrezalo, tako je še pisalo v pismu, "naravi obtožnice",

11 ASV, Proces, dok. 19.

12 ASV, Proces, dok. 110-111 r.

13 ASV, Proces, dok. 110-111 r.

14 ASV, Proces, dok. 107.

saj sta manjkali dve ključni predpostavki "védenje" in "naklepnost".¹⁵

Glavarji Desetih so prošnjo sprejeli, advokatu po službeni dolžnosti pa naročili, naj oceni njeno utemeljenost. Dvanajst dni kasneje je advokat oddal pisno poročilo, v katerem je v bistvu potrdil zahtevo obrambe po obnovi primera. Iz podrobne analize sodne utemeljitve izгона je namreč postalo jasno, da za Gasparinino krivdo ni bilo nobenega trdnega dokaza. "Vse," tako je zapisal advokat Desetih, "so sama sumničenja, nekatera celo brez vsakršne zveze z dogodkom". "Iz teh sumov," nadaljuje, "iz obrekovanj na račun nepoštenega življenja prizadete in njenega sodelovanja pri drugih krajah, ki niso v neposredni zvezi s pripisano ji krivdo, izhaja šibak in neutemeljen sklep, da je zagrešila tudi to svetoskrunsko tatvino."¹⁶ V zvezi s pripisanim ji kaznivim dejanjem pa advokat Desetih ni imel pomislekov: na osnovi tega, kar je bilo zapisano v utemeljitvi izгона, obtožba ni bila pripisane ji narave: "Brez vedenja in naklepnosti," je predpostavljal, "ni mogoče izvesti zločina. Otroka in obsedenca ne obravnavamo kot krivca, kajti prvemu manjka védenje, drugemu pa zavest krivde".¹⁷ V popolnem nasprotju s to predpostavko, iz katere pa je izhajal tudi začetni del same sodbe, so bile nekatere trditve v nadaljevanju, češ da je bil denar tisti "zlobni, pritlehni predmet" Gasparinine tatvine, "odurni razlog zanj pa tisočkrat prekleti dobiček".¹⁸ Advokat je tako zlahka izničil obtožbo svetoskrunskosti kraje in jo prikazal kvečjemu kot navadno tatvino, pri čemer se je opiral tudi na dejstvo, da je bila torba z neoskrunjeno hostijo vrnjena takoj in da se keliha, ki je v trenutku kraje stal poleg torbe, tat še dotaknil ni. V nadaljevanju je advokat Desetih med drugim opozoril, da obnove postopkov niso nekaj neobičajnega in da je bila prošnja obtoženke povsem v skladu z zakonom z dne 18. septembra 1609, ki predvideva pritožbe v roku 15 dni po aretaciji. Svoj dopis je takole zaključil: "Veliko je razlogov torej, ki izhajajo iz jasnih implikacij v vaši smrtni obsodbi, tehtnih razlogov, ne le usmiljenje, temveč tudi resnica in pravičnost, zaradi katerih velja po mojem skromnem mnenju prisluhni tej nesrečni ženski, ko prosi za pomilostitev, in s tem zaustaviti roko pravice."¹⁹

Trije glavarji Desetih - Paolo Spinelli, Girolamo Sagredo in Lorenzo Minotto, so sprejeli mnenje zagovornika po službeni dolžnosti in izničili sodbo.

9. maja so Gasparino privedli pred njihovo obličje, da bi jo izprašali. Ženska je tako dobila priložnost, da predstavi svojo inačico dogodkov. Priznala je, da je vzela torbo, za katero pa je bila prepričana, da vsebuje le nekaj drobiža kakega raztresenega vernika, ki bi jo nagradil, ko bi mu torbo vrnila. Šele doma je odkrila njeno pravo vsebino. Bila je prestrašena. Vrnila se je v cerkev in torbo odložila na

15 ASV, Proces, dok. 112.

16 ASV, Proces, dok. 112 r. - 113 r.

17 Ibid.

18 Ibid.

19 ASV, Proces, dok. 112 r. - 113 r.

oltar, vendar so medtem tatvino že odkrili, njo pa obdolžili kraje. Kmalu je tudi izvedela, da so proti njej začeli preiskavo, vendar do Svetih treh kraljev ni zapustila doma. Takrat pa jo je neki mesar iz Labina opozoril, naj takoj zbeži, češ da je "v nemilosti s pravico".²⁰ Zapustila je dom in se zatekla na območje Poreča, kjer je živela do aretacije.

Gasparina je ostala v zaporu še celo leto. 3. maja 1773 so jo ponovno privedli pred tri glavarje Desetih, da bi prisostvovala govoru javnega tožilca. Le-ta je svoj govor v bistvu gradil na obsodbi na izgon: že tako težkim sumom, ki so jo bremenili tatvine, pa je dodal še njeno priznanje krivde. In ponovno se je izrisala podoba zloglasne tatice in zvodnice, ki se je bila izoblikovala že ob zaslišanju prič in ki je odigrala tako pomembno vlogo pri nagibanju tehtnice pravice obtoženki v škodo.

Tri dni kasneje je bila na vrsti obramba, ki je spretno izkoristila smernice, ki jih je bil nakazal advokat Desetih s svojim dopisom, s katerim je omogočil obnovo primera. Šlo je predvsem za odsotnost "védenja" in "naklepnosti" v Gasparininem dejanju, je uvodoma zatrdil njen zagovornik, in to je omajalo trditve javnega tožilca, ki jih je zagovornik v svojem govoru postopoma razčlenil in razkril številne nedoslednosti in nasilne zaključke. Kar pa je zadevalo "slab glas", ki je šel o Gasparini, in vrsto "zločinov", ki naj bi jih bila zagrešila, je opozoril na neumestnost z razpravo v teku: ni bil to razlog, zaradi katerega so ženski sodili, poleg tega so te obtožbe očitno slonele samo na govoricah in sumničenjih, nikakor pa ne na dokazljivih sodnih ocenah.

Vsi trije glavarji Sveta desetih so sprejeli stališča obrambe in 30. julija izdali svojo razsodbo: obtoženko so obsodili na dve leti zapora zaradi tatvine in na plačilo 68 ducatov sodnih stroškov.

V prigodi, katere protagonistka je bila Gasparina Collavich, je mogoče izpostaviti dva zelo pomembna trenutka, strnjena v sodbah z bistveno različnim predznakom.

"Obrazložitev", s katero so Gasparino obsodili na dosmrtni izgon, ni bila le izraz sodne preiskave, ki je slonela na najobičajnejših sumničenjih, temveč predvsem prenos na raven sodstva določenega načina razmišljanja, ki je v "dvomljivem slovesu" obtoženke videl, očitno na silo, odločilni in neomajni "dokaz" za njeno krivdo. Bolj kot iz slovesa tatice je njen "slab glas" izhajal iz dejstva, da se je kot zvodnica in nezakonita babica "gibala" na področju -področje spolnosti in materinstva, v skrajnem smislu pa področje vsega "ženskega" v najglobljem pomenu besede, ki je bilo od nekdaj deležno pozornega in čuječnega nadzora tako tistih cerkvenih in civilnih oblasti - kar je dovolj pomenljivo, iz katerih sta izhajala njen tožitelj pa tudi sodnik, ki jo je kasneje obsodil, kot same družbeno-kulturne sredine,

²⁰ ASV, Proces, dok. 107-108.

ki ji je obtoženka pripadala. Spolnost in materinstvo je namreč ideološko urejal aparat "pozitivnih" vrednot in modelov, ki jima je skušal določati okvire, ritem in delovanje in katerega varuhi so bili duhovnik in sodnik na eni strani in sama skupnost na drugi. Šlo je končno za aparat, ki je vseboval svojske oblike in načine "reševanja" in "reintegracije" anomalnih ali deviantnih situacij, ki bi se dejansko lahko pojavile, brez pravega reda pa lahko postale potencialno "nevarne" z družbenega in "kulturnega" zornega kota v širšem smislu, kot so poroka kot poprava krivice ali denarna odškodnina za zapeljano mladenko, a tudi sama najdenišnica za nezaželene otroke. Gasparina - in to je bila v resnici njena "prava" krivda, pa še je "izzivalno" gibala zunaj teh okvirov in njegovih zakonitosti, na tistem nikogaršnjem področju, ki pa je vendarle od nekdaj obstajalo: ali ni prav ona skrbela za tajne zmenke, ki so "uboga domača dekleta" navajala na kriva pota? Ali ni prav ona pomagala pri tajnih abortusih in rojstvih ter poskrbela, da so sadovi sramotnih grehov izginili? Njen zloglasni sloves pa ji je verjetno naprtil še bolj temačna dejanja, kar je zadoščalo, da so v očeh ljudstva in sodnikov, kar je značilno za projekcijo, preprosta sumničenja zlahka prerasla v najtrdnjše dokaze, tatvina torbe pa v "strahoten in gnusen zločin" v kdove kakšne svetoskrunske namene. Skoraj pov-sem pa je bilo izničeno dejstvo, da je tat torbo takoj vrnil na njeno mesto in da se njene vsebine še dotaknil ni: elementi, ki bi že sami po sebi zadoščali, da bi, če nič drugega, bolje opredelili naravo kaznivega dejanja. Tako pa je postala ta tatvina, to skrunjenje svetinje s strani ženske, ki je bila v stalnem stiku z nagonkostjo in njenimi najbolj nezaželenimi posledicami, priložnost za vesplošno obsodbo Gasparine in vsega, kar je posebljala. In vendar po drugi strani ni mogoče trditi, da Gasparina kljub vsemu ni bila človek, ki prav temu mikrokozmosu, ki jo je bil tako hitro pripravljen obsoditi, v nekem smislu ne bi "koristila". Se mar k njenim zvodniškim uslugam, kot se je izkazalo med zaslišanjem neke njene sosede, niso redno zatekali številni duhovniki, ugledne osebnosti in "vsa mladina labinskih župljanov"?²¹ Kaj pa njene babiške usluge? Ali se jih niso posluževale vse žene, ne glede na svoj družbeni izvor, ki so se tako ali drugače znašle v stiski? Mar njene usluge, vključno z odnašanjem otrok v najdenišnico Svetvinčenata, niso bile priročne, ko je bilo treba prikriti in reševati morebitne sporne in občutljive situacije?

Na sodbo njenih someščanov, ki so - v želji, da bi gorela na grmadi, skozi podobo ženske-čarovnice v vlogi grašnega kozla v resnici izvršili pravo simbolno dejanje ognjenega očiščenja in torej kolektivnega potiskanja v podzavest vseh nagibov, ki so bili (in so tudi ostali) pomemben del njihovega psihičnega, individualnega in kolektivnega doživljanja, kot tudi na razsodbo koprskega podestatkega sodišča, ki je s svojo sodbo dejansko sprejelo, legitimiralo in zadovoljilo žejo

21 ASV, Proces, dok. 99 r., pričevanje že citirane Zanelle, poročene z Bortolinom de Zorzijem, po domače Renaldijem.

po "pravici", sta torej odločilno vplivali Gasparinina preteklost in njena javna amoralnost. Nasprotno pa so bili v razsodbi glavarjev Desetih, ob upoštevanju trditve advokata po službeni dolžnosti in dejavnosti obrambe, ti elementi - z zelo suhimi, "odmaknjenimi" besedami v primerjavi z izrazoslovjem v obrazložitveni prilogi sodbe z izgonom, umaknjeni, češ da nimajo "potrebne zakonske zveze z obtožnico". V obnovi postopka namreč sploh niso upoštevali Gasparinine preteklosti: to ni bil predmet obtožbe, zaradi katere so ji sodili, so zatrjevali. Pomembneje je bilo ugotoviti ali je na podlagi veljavnih zakonov in dejstev, ki so jih razkrili med sodnim postopkom, njeno dejanje, ki ga je na koncu tudi sama priznala, mogoče označiti za bogoskrunsko tatvino, za kakršno bi si zaslužila tako težko obsodbo, kot ji je bila izrečena. Vsebina in ton njihove razsodbe nista dopuščala nikakršnega dvoma. Pa ni šlo zgolj za drugačen in pravilnejši sodni pristop k zadevnemu primeru: šlo je za drugačen način razmišljanja, čemur gre zasluga, da smešna sumničenja nekega provincialnega kanonika o "čarovniški" naravi neke uboge pare niso naletela na posluš in da so bile odločitve nekega podestata, ki je bil v tem primeru pod očitnim vplivom ne le svojih ideoloških obzorij, temveč tudi prevladujočega kulturnega in družbenega okolja, v katerem je deloval, razveljavljene.²²

22 O procesu kot "mediju" med oblastjo in njeno notranjo razvejanostjo ter spori in o vplivu, ki so ga lahko izvajale družbene sredine, na njegov potek, glej POVOLO C., "Proces Guarnieri (Buje-Koper, 1771)", 13. knjiga "Knjižnice Annales", izdalo Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper, 1996, posebej str. 9 in dalje.